

KRPLJE NA GORENJSKEM

Marija Jagodic

Krplje, staro prometno sredstvo za hojo po snegu, poznamo tudi Slovenci. Za Slovenijo izpričano najstarejše poročilo o čudni hoji po zasneženih gorah nam je zapustil v svoji Slavi vojvodine Kranjske J. V. Valvasor.¹

Z razpravo krplje, ki je izšla leta 1934 v Beogradu, je Vera Košakova² podala sistematični pregled krpelj po vsem svetu. Zaradi težko dostopnega in preobširnega gradiva pa se avtorica ne loteva nadrobnejšega opisovanja posameznih krpelj. Tako nam poleg dobrega tipološkega pregleda nudi le še obilico slikovnega gradiva, ki pa je zlasti za naše slovenske predele zelo pomanjkljivo. Priložene so samo fotografije krpelj iz okolice Sodražice in Pohorja. Več ali manj bežne opise s fotografijami naših slovenskih krpelj zasledimo tudi v švedski literaturi, kot že omenjeno, pa so tudi ti opisi le bolj priložnostni.³

S sistematičnim proučevanjem svojih zbirk, povezanim s terenskim delom, je Etnografski muzej v Ljubljani omogočil tudi raziskovanje starega in preprostega, toda še ohranjenega načina hoje po snegu s krpljami. Ker so različni tipi krpelj ohranjeni tako v ljudskem izročilu kot tudi na terenu, sem se odločila, da zaradi preobsežnosti gradiva zdaj obdelam samo krplje na Gorenjskem, to je iz višje ležečih predelov, kjer so ostale krplje že zaradi geoloških in klimatskih okoliščin še do danes najbolj v rabi. Tako so v članku vključena območja: Selška in Poljanska dolina, Bohinj, Jezersko, okolica Cerkelj, Jesenic, Kamnika, Kranjske gore, Krope, Preddvora in Tržiča.⁴

¹ J. V. Valvasor, Die Ehre des Herzogthums Krain, Nürnberg 1689, Bd. I, B. IV, str. 583—584, Kap. XXVIII. Primerjal slovenski prevod: Mirko Rupel, Valvasorjevo berilo, Ljubljana 1951, str. 94.

² Vera Košak, Krplje, hodaljke za snijeg, Zagreb 1934, str. 3—32, Etnološka biblioteka 21.

³ Artur Zettersten, Jugoslaviska skidor (På Skidor 1933, str. 96—103).

⁴ Gradivo o krpljah je bilo zbrano na obravnavanem področju v letu 1955. Za izsledke v okolici Jesenic, Krope ter deloma Kranjske gore in Selške doline se zahvaljujem tovarišici F. Šarfovi.

Podatke so dali: Bohinj: Češnjica, Ivana Arh; Spodnje Gorjuše, Marjeta Strgar; Jereka, Jakob Kos; Koprivnik, Elizabeta Čuden; Ribčev Laz, Tereza Dobravc; Stara Fužina, Janez Ceklin in Mencinger Ana. — Okolica Cerkelj: Sv. Ambrož in Stefana gora, Jože in Marija Grilc; Sidraž in Senturska gora, Dobovšek Janez in Lupin Jože. — Jezersko: Spodnje in zgornje Jezersko, Ana

Gradivo z drugih predelov Slovenije, Štajerske, Dolenjske, Notranjske itd., kolikor ga deloma ne obsega že ta letnik Slovenskega etnografa, pa še čaka nadaljnje obdelave. Prav zaradi še nepopolnega gradiva smo opustili tudi kakršnekoli ekskurze o izvoru naših krpelj, ki jih bomo lahko prispevali šele na podlagi gradiva iz vse Slovenije. Tudi eventualna primerjava z drugimi krpljami po svetu, ki se tu in tam ponuja, je opuščena iz istih razlogov, saj trenutno bi bila nedognana in znanstveno ne preizkušena.

Čeprav so krplje kot najpraktičnejše prometno sredstvo za hojo po snegu razširjene po vseh delih sveta, kjer pač zapade sneg, pa vendarle lahko trdimo, da bistvene razlike med njimi sploh ni, razen če izvajamo razne vrste materiala, ki ga uporabljajo za njih izdelavo. Vendar pa lahko določimo glede na obliko in konstrukcijo, vsaj po dostopnosti sedanje literature o krpljah tipično obliko krpelj, ki je n. pr. značilna za določene predele. Za obravnavane gorenjske krplje lahko na splošno trdimo, da je posameznim manjšim območjem (Selški ali Poljanski dolini ipd.) nemogoče določiti samo njim lastni tip krpelj. Zato je tudi gradivo o krpljah razporejeno tako, da je podan naprej tipološki pregled krpelj z vsemi ustreznimi opisi mer, konstrukcije, razvrstitev krpelj po posameznih predelih in kronologija krpelj, nato pa sledi obravnavanje izdelave in uporabe krpelj ter ljudska terminologija krpelj, končno pa še nekaj besedi o prenehanju hoje s krpljami.

Tipi krpelj

Na Gorenjskem poznajo pet različnih tipov krpelj z manjšimi variantami. V uporabi so danes še vedno trije tipi, medtem ko sta ostala dva že predmet ljudskega izročila.

Ti tipi so:

- I. oglate krplje,
- II. krplje na kambo,
- III. krplje v obliki deske,
- IV. krplje z obodom,
- V. pletene krplje.

Sinkovec in Košir Franc. — Okolica Jesenic: Javorniški rovt, Simon Smolej; Sv. Križ, Sabina Klinar in Valentin Tavčar; Zgornji Plavž, Valentin Erlah. — Okolica Kamnika: Brezje, Matevž Perne. — Kranjska gora: Srednji vrh nad Martuljkom, Janez Hlebanja. — Okolica Kroke: Jamnik, Valentin Lotrič; Dobrava pri Otočah, Franc Pogačnik. — Poljanska dolina: Četena ravan, Anton Kržišnik; Ledinca, Jaka Bogataj in Marija Kristan; Mrzli vrh, Alojzija Bašelj in Matija Mlakar. — Okolica Preddvora: Možjanca, Štirn Miha. — Selška dolina: Češnjica, Antonija Kemperle; Podlonk, Tomaž Čufer, Tomaž in Ferjan Smid; Zgornja in Spodnja Sorica, Anton Grohar in Anton Kejžar. — Okolica Tržiča: Sv. Ana (Podljubelj), Peter Teran; Lom, Andrej Gabrc, Ana, Jože in Katarina Meglič, Marija Soklič; Potarje, Franc Godnov in Jernej Meglič. — Na tem mestu so navedeni samo glavni pripovedovalci. Vsi oni, ki so podatke samo potrdili, niso navedeni. Vsem pa, ki so z razumevanjem sledili vprašanja, najlepša hvala.

I. Oglate krpelje. Osnovno obliko teh krpelj tvorita dve podolžni, nekoliko ukrivljeni ali ravni stranski letvici, v katere so užete ali pribite 2—4 prečne letve. Glede na stopnjo ukrivljenosti stranskih letvic ločimo pri oglatem tipu I še variante krpelj, kjer: a) sta stranski letvici ukrivljeni, b) se desna oziroma leva notranja stranska letvica ukrivlja v znatno manjšem loku ko zunanja, c) sta stranski letvici ravni, č) se stranski letvici le na vrhu nekoliko krivita. — Glede na število prečnih letev nastopa pri tem tipu varianta z 2—4 prečnimi deščicami. Najpogostejše so krplje s tremi prečnimi letvami.

II. Krplje na kambo. Za ta tip krpelj je značilen lokasti obod, ki sega le čez en vrh, ima torej popolno obliko konjske podkve oziroma kambe na volovskih jarmih. Konca tega loka, ki sta vedno na spodnji strani, torej tam, kjer je peta, sta praviloma spodaj nekoliko stisnjena, zožena. Glavnemu tipu ne moremo določiti nobenih podtipov.

III. Krplje v obliki deske. Obtesana deska, primerne dolžine in širine, privezana na nogo, je rabila kot tipi krpelj pod I, II, IV in V. Glede na različno obliko deske ločimo: a) ovalne krplje in b) oglate krplje.

IV. Krplje z obodom. Za te krplje je značilen obod ovalne oblike. Glede na material in izvirnost ločimo: a) lesene krplje z ovalnim obodom, b) po načinu vojaških izdelane krplje, c) vojaške krplje.⁵

V. Pletene krplje. Namesto lesa je uporabljen tu kot material srobot ali vrbove vitre. Tako razlikujemo: a) polpletene krplje, kjer sta stranski letvici leseni, podloga za stopalo pa je pletena iz srobeta in b) popolnoma pletene krplje, kjer so pleteni obod in tudi letve.

Opis krpelj⁶

I. Oglate krplje

a) Obe stranski letvici sta ukrivljeni.

Mere krpelj iz zbirke FZC (sl. 1/1 na str. 121): Dolžina stranskih letvic je 35 cm, upognjenost letvic (odslej lok) 36 cm. Širina letvic je 3,5 cm, debelina 1,5 cm. Prečne letve so tri. Širina vsake je 5 oziroma 5,5 cm. Dolžina obeh končnih prečnih letev je 25 cm, srednje 28 cm.

⁵ Te vrste krpelj so k nam iz avstrijskih tovarn zanesli vojaki v prvi svetovni vojni in so vedno tovarniški izdelek. Etnografija jih samo registrira, ker so tudi del ljudske noše, ne posveča pa jim večje pozornosti.

⁶ Krplje, ki jih opisujem, so iz Etnografskega muzeja v Ljubljani (v tekstu EM) in iz zbirke Federalnega zbirnega centra (v tekstu FZC), ki jo hrani EM. Dimenzije navedenih krpelj veljajo približno za vse krplje, tudi tiste, ki jih ljudje še uporabljajo. Natančno »muzejsko«
inventarizacijo krpelj v članku pa so narekovalе sodobne metode opisovanja predmetov.

Razmak med letvami je 7 in 6 cm, odmaknjenost spodnje oziroma zgornje prečne letve od roba 3,5 cm.

Konstrukcija: Prečne letve so ujete v stranski letvici in pričvrščene nanje v sredini z lesenimi klini. V vseh treh prečnih letvah so izvrtane luknje za pričvrstitev vezi. Tako sta izvrtani v zgornji letvi v razmaku 5 cm od roba na vsaki strani po ena luknja, na spodnji v razmaku 4,5 cm. V srednji letvi sta izvrtani na vsaki strani po dve luknji za pričvrstitev pomožnih manjših zank. Razdalja lukenj od stranskih letvic je 3,5 cm.

Material: Stranske letvice so iz smrekovega lesa, prečne pa iz bukovega.

a) Obe stranski letvici sta ukrivljeni. Krplje se razlikujejo od prvih predvsem po različni oblikovanosti stranskih letvic.

Mere krpelj v EM 7505 (sl. 1/2 na str. 121): Dolžina krpelj je 34 cm, loka 35 cm, širina letvic je 1,8 cm, višina 3,5 cm. Stranske letvice so na tem primeru torej znatno višje. Prečne letve so tri. Mere le-teh približno ustrezajo meram prečnih letev pod a.

Konstrukcija: Prečne letve so ujete v stranski letvici. Spodnja in zgornja letev sta pričvrščeni skozi stranski letvici z žebli. Srednja ni pričvrščena. V zgornji, srednji in spodnji prečni letvi je v razmaku 3–5 cm od stranske letvice izvrtana na vsaki strani po ena luknja za pričvrstitev vezi. Na zgornji in spodnji letvi (drugače kot pri a) je na notranji strani izvrtana še po ena luknja nekoliko vstran od prve in rabi za razširjenje vezi v zvezi z večjo širino čevlja na prstih oziroma peti.

Material: Krplje so iz bukovega lesa.

b) Desna oziroma leva notranja letvica se ukrivlja v znatno manjšem loku ko notranja.

Mere krpelj iz zbirke FZC (sl. 1/3 na str. 121): Primer večjih krpelj. Dolžina krpelj je 43 cm, dolžina zunanega loka 47 cm, notranjega 43 cm. Širina letvic je 2 cm, višina 1,8 cm. Prečne letve so tri. Širina letev je 7 in 7,5 cm. Dolžina zgornje letve je 19 cm, srednje 24 in spodnje 22 cm. Razmak med letvami je 8 cm in 5,5 cm. Odmaknjenost zgornje letve od roba je 3,5 cm in spodnje 5 cm.

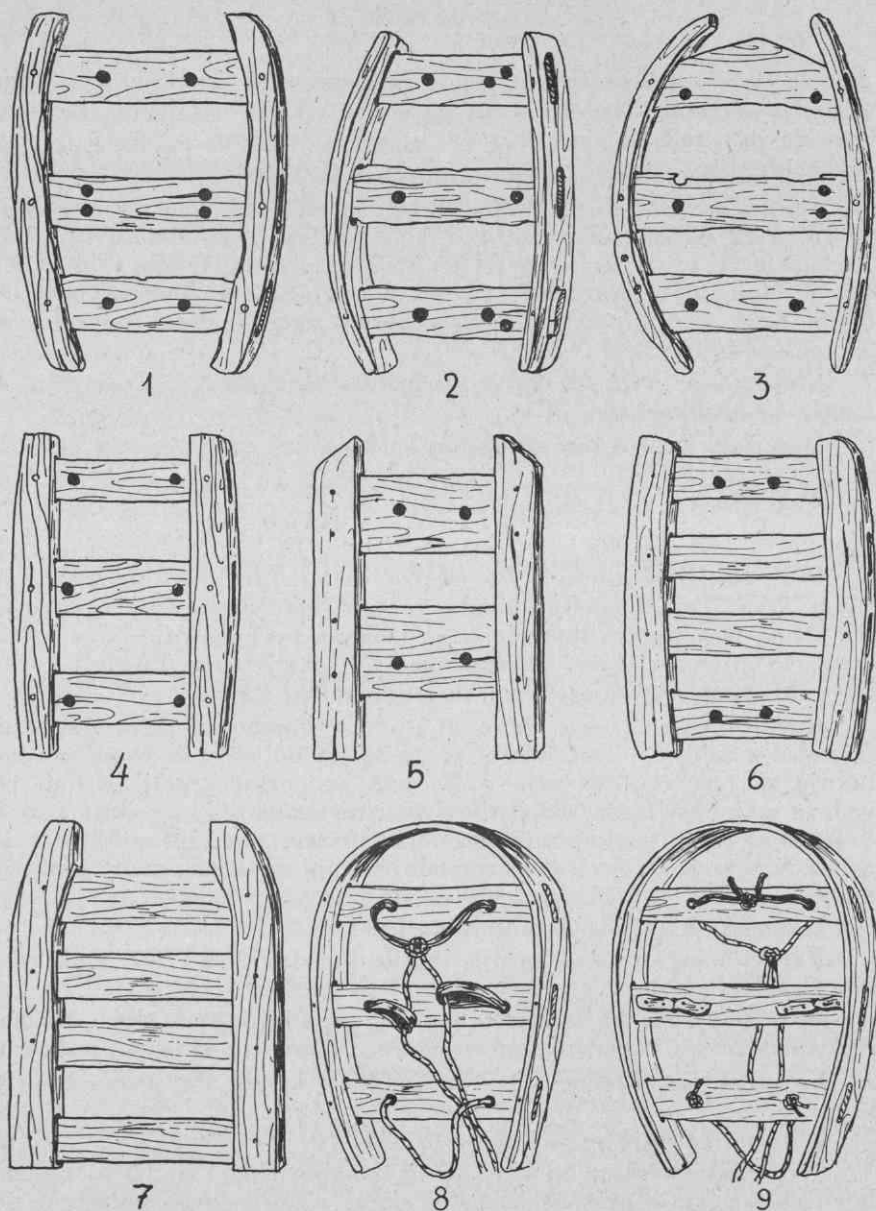
Material: Krplje so iz bukovega lesa.

c) Stranski letvici sta ravni.

Mere krpelj v EM 7506 (sl. 1/4 na str. 121): Primer manjših krpelj. Dolžina krpelj je 31 cm. Stranske letvice so široke 4 cm, debele 1,7 cm. Prečne letve so tri. Širina zgornje oziroma spodnje letve je 4,5 cm, srednje 5 cm. Letve so dolge 19 in 20 cm. Razmak med letvami je 5,5 in 6 cm. Odmaknjenost zgornje in spodnje od robu je 3 cm.

Konstrukcija: Prečne letve so ujete v stranske in pričvrščene z lesenimi klini. 1 cm od stranskih letvic je na vsaki prečni letvi izvrtana na vsaki strani po ena luknja za pričvrstitev vezi.

Material: Stranske letvice so nagnojeve, prečne pa bukove.

Sl. 1. Krplje z Gorenjskega: 1.—3. oglate krplje z ukrivljenima stranskima letvicama: 1. Kranjska gora, 2. Gorjuše, 3. Kranjska gora; 4.—7. oglate krplje z ravnima stranskima letvicama: 4. Podlonk v Selški dolini, 5. Jamnik nad Kropo, 6. Sv. Križ nad Jesenicami, 7. Kranjska gora; 8. in 9. krplje na kambo z vezmi (Češnjica v Selški dolini)

Risba Sibila Nekrep

Na sl. 1/5 in 6 na str. 121 sta še primera krpelj z dvema in štirimi prečnimi letvami. Oba primerka pa sta le rekonstrukcija po ljudskem izročilu in zato natančnejših mer ni mogoče navesti.

d) Stranski letvici se le na vrhu nekoliko krivita.

Mere krpelj iz zbirke FZC (sl. 1/7 na str. 121): Dolžina krpelj je 33 cm, loka 34 cm. Širina stranskih letvic je 4 cm, debelina 1,2 cm. Prečne letve so 4. Širina prve je 4,5, druge 6 cm, tretje 4 in četrte 4,5 cm. Najmanjša dolžina je 24 cm, največja 27 cm. Razmak med letvami je 2, 3, 5 in 4,5 cm. Odmaknjenost zgornje letve od roba je 3,5 cm, spodnje 1,5 cm.

Konstrukcija: Prečne letve so pribite na stranske, v ostalem so krpelje še nedokončane.

Material: Krplje so iz bukovega lesa.

II. Krplje na kambo

Mere krpelj iz zbirke FZC (sl. 1/8 na str. 121): Dolžina krpelj je 32 cm, loka 75 cm. Debelina kambe 1 cm, višina 2,3 cm. Prečne letve so tri. Širina posameznih letev je 4 cm. Dolžina prve zgornje letve je 17, druge 18 in tretje 14 cm. Razmak med letvami je 6 cm. Razdalja prve letve do kambe zgoraj je 6 cm, do roba spodaj 2,5 cm.

Konstrukcija: Prečne letve so ujete v kambo in pričvrščene na stranske z žebli. V vsaki letvi je 2—3,5 cm od roba izvrtana po ena luknja za pričvrstitev vezi. — Na tem primerku krpelj je tudi izvedena najobičajnejša namestitev vezi na zgornji in spodnji strani. Vezi za prste in peto so iz močnejše vrvice, pomožni zanki sta iz usnja. Vrvica je pričvrščena na spodnji strani z vozlom, zanki iz usnja pa sta pribiti z žeblički (sl. 1/8, 9 na str. 121).

Material: Krplje so iz bukovega lesa.

Varianta tega tipa so krplje večjih dimenzij⁷ (sl. VII/3) s povečanim številom prečnih letev.

Mere (merjeno na terenu): Dolžina krpelj je 59 cm, loka 153 cm, Prečnih letev je 5. Dolžina zgornje prečne letve je 45, spodnje 11 cm.

Konstrukcija: Prečne letve so ujete v kambo in pričvrščene s klini.

Material: Krplje so iz bukovega lesa.

Pri oglatih krpljah in krpljah na kambo (tipa I in II) so prečne letve najpogosteje pričvrščene tako, da so ujete v stranske letvice in pribite nanje z lesenimi klini ali žebli (vsi primerki na sl. 1/1—8 na str. 121). Poznamo še drug, nekoliko manj pogosten način pričvršče-

⁷ Krplje smo dobili na terenu samo v enem primerku in so le spretna domislica njihovega lastnika. Nosil jih je kozar na planini Voje v Bohinju. Njihova prednost pred ostalimi krpljami je bila pač v tem, da se v velikem in mehkem snegu niso preveč pogrezale, vendar pa so bile dokaj nerodne.

vanja prečnih letev pri krpljah na kambo (sl. 2/6 na str. 124) in oglatih krpljah (sl. 2/7 na str. 124). Iz risbe je razvidno, da je pričvrstitev prečnih letev izvedena že na zunanji strani tako, da moli konec prečne letve ven v obliki trikotnika ali polkroga, tik ob stranski letvici ali kambi pa je v prečno letvo izvrtana luknja in vanjo zataknjen lesen klin, ki moli zgoraj in spodaj nekoliko ven in s tem pričvrščuje prečno letev oziroma preprečuje, da bi izpadla.

III. Krplje v obliki deske

a) Ovalne krplje (sl. 2/1 na str. 124).⁸

Mere (navedene po ljudskem izročilu in zato vse le približne): Dolžina krpelj je 35 cm, širina 20 cm, debelina deske 2 cm.

b) Oglate krplje (sl. 2/2 na str. 124).

Mere (navedene po ljudskem izročilu): Dolžina krpelj je 35 cm, širina 18 cm, debelina deske 2 cm.

Konstrukcija (Podatki so za primerka a in b enaki): 6 cm od roba je na vsaki strani zgoraj in spodaj izvrtana po ena luknja za pričvrstitev vezi za prste in peto. Vezi so usnjene in spodaj zavozlane oziroma pribite z žeblički na spodnji strani.

Material: Krplje so bile navadno iz smrekovega ali lipovega lesa.

IV. Krplje z obodom

a) Lesene krplje z ovalnim obodom (sl. 2/3 na str. 124).

Navedena je samo natančna rekonstrukcija po ljudskem izročilu. Na terenu se ni ohranil niti en primerek, zato ni mogoče navesti navedenih podrobnosti glede mer in konstrukcije krpelj. Tri ali štiri prečne letve so ujete in pribite v ovalni obod, enako kakor pri tipih I in II.

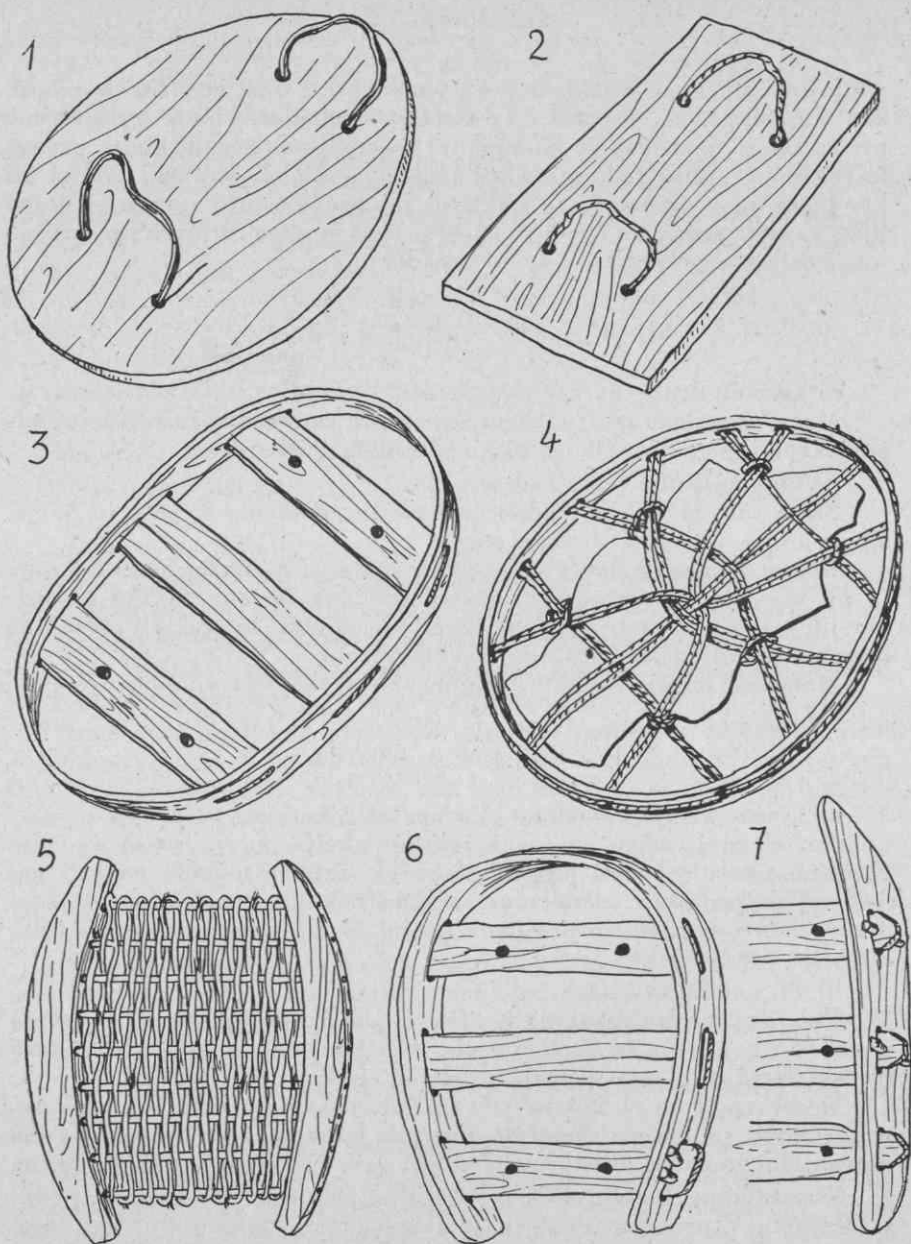
b) Po načinu vojaških izdelane krplje.

Kot take krplje niso več izvirna ljudska zamisel, vendar so vsaj v nekaterih krajih že pred desetletji zamenjale in izpodrinile stare ljudske krplje in tako postale predmet etnografije.

Mere krpelj na sl. 2/4 na str. 124, merjeno na terenu: Obseg lese-nega oboda je 108 cm. Namesto prečnih letev je napeljana po vsem notranjem praznem prostoru debelejša vrv. Največja širina je 24 cm.

Konstrukcija: Leseni obod je tam, kjer se stikata oba konca, pribit z žeblički. V primerni razdalji je razporejenih in izvrtanih po vsem obodu 16 lukenj za namestitev vezi za stopalo, na zgornji strani je pričvrščen kos svinjine, ki varuje vrvico, da se ne bi prehitro pretgala. Vezi za prste in peto so zavezane v obliki večjih zank, enako kot pri ostalih lesenih krpljah.

⁸ Rekonstrukcija krpelj po ljudskem izročilu.

Sl. 2. Krplje z Gorenjskega: 1. krplje v obliki ovalne deske (Brezje nad Kamnikom); 2. krplje v obliki oglate deske (Stiška vas in Stefanja gora); 3. krplje z obodom (Sv. Križ nad Jesenicami); 4. krplje z obodom — izdelane po vojaških krpljah (Lom nad Trzičem); 5. pletene krplje (Stara Fužina v Bohinju); 6.—7. pritrditev letev z zunanje strani

Risba Sibila Nekrep

V. Pletene krplje

a) Polpletene krplje (sl. 2/5 na str. 124).

Krpļe sodijo po svoji obliki k tipu I. Stranske letvice so polkrožno tesane. Prečne letve so tu nadomeščene s pletivom iz sroboota. Ker je ta oblika krpelj le še predmet ljudskega izročila, zato natančnejših podatkov ni mogoče navesti, risba je le rekonstrukcija na osnovi dobljenega opisa.

b) Popolnoma pletene krplje.

Enako kot polpletene krplje so tudi te že pred desetletji zginile iz vsakdanje rabe. Opisi so zelo pomanjkljivi in jih bo treba dopolniti s podatki z drugih terenov. Celotne krplje so bile v tem primeru pletene iz sroboota ali viter. Načina pletenja in natančnejše oblike pa se ni spomnil nihče več.

Na čini zavezovanja: Ljudje si privezujejo krplje na noge na najrazličnejše načine, ki so vsekakor zelo individualni in jih zato tudi ne moremo krajevno opredeliti. Tako smo na terenu ugotovili šest glavnih načinov privezovanja krpelj na noge (sl. 3/1—6 na str. 126).

Risba 1: Prosta vrv se zavozla na sprednji zanki za prste, nato se pretakne skozi pomožni zanki na sredi in skozi zadnjo zanko na peti, se prekriža na narti ter zaveže zadaj nad gležnjem.

Risba 2: Prosta vrv se zavozla na zadnji zanki na peti, pretakne skozi obe srednji zanki in zanko na prstih, nato se zavozla, prekriža zadaj in spredaj na nogi ter zaveže zadaj.

Risba 3: Prosta vrv se zavozla na sprednji zanki, pretakne in ovije skozi srednjo ter pretakne in zavozla na zadnji zanki, zaveže pa spredaj.

Risba 4: Prosta vrv se zavozla na sprednji in zadnji zanki, prekriža spredaj ter zaveže zadaj.

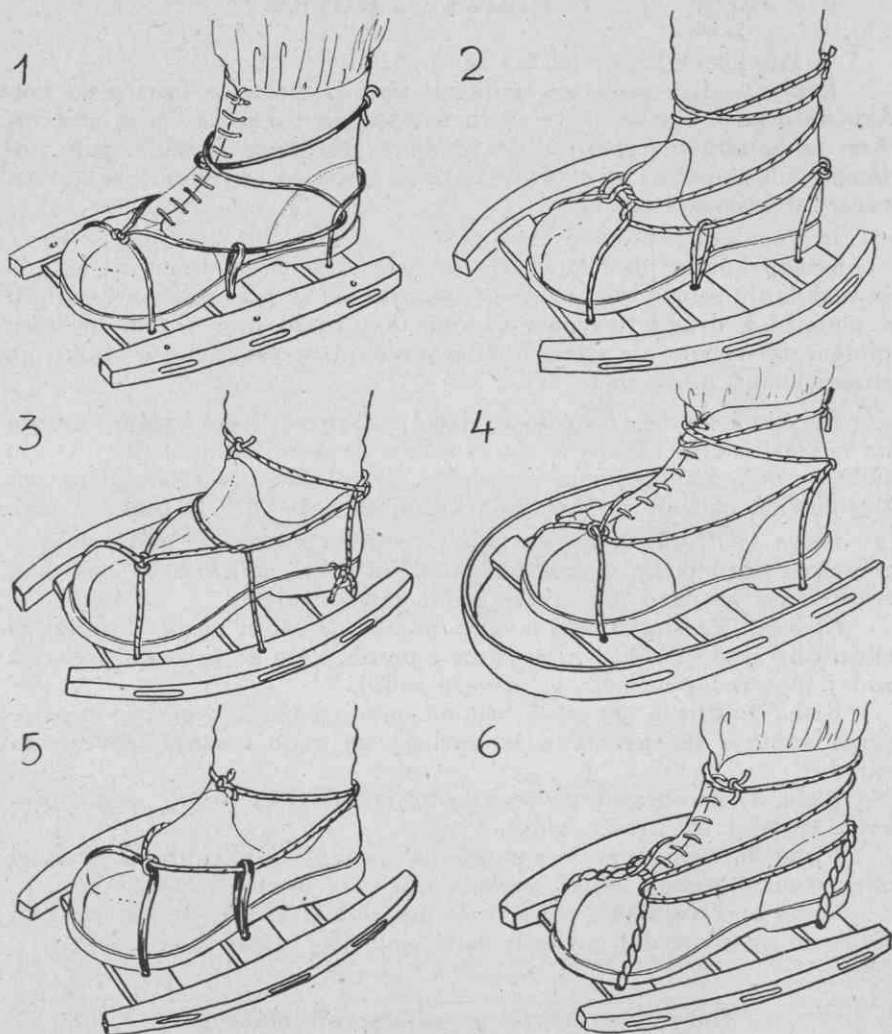
Risba 5: Prosta vrv se zavozla na sprednji zanki, pretakne skozi obe pomožni srednji zanki, zavozla nad peto in zaveže spredaj.

Risba 6: Prosta vrv se zavozla na zadnji zanki, pretakne skozi zanko za prste spredaj, prekriža zadaj nad peto in zaveže spredaj.

Razvrstitev krpelj po posameznih območjih

Na Gorenjskem smo tako ugotovili pet tipov krpelj. Medtem ko so oglate krplje (tip I), krplje na kambo (tip II) in krplje z obodom (tip IV, predvsem b) še vedno v rabi ali pa so bile v rabi do nedavnega in so bile razširjene povsod, so krplje v obliki deske (tip III) in pletene krplje (tip V) že predmet ljudskega izročila in omejene samo na določeno območje.

V naslednjem bodi podana prav shematično tipološka razvrstitev krpelj po posameznih območjih. Pod črko A je navedena nekdanja uporaba krpelj, pod črko B pa današnja.

Sl. 5. Razni načini zavezovanja krpelj na nogo (1—6)

Risba Sibila Nekrep

Bohinj: Češnjica, Gorjuše, Jereka, Koprivnik, Ribičev Laz, Stara Fužina.

A. Samo najstarejši ljudje (70—80 let) pomnijo, da so nosili pred približno osemdesetimi leti pletene krplje (tip V).

B. Danes nosijo predvsem oglate krplje (tip I a, b) in krplje na kambo (tip II), gozdarji pa predvsem vojaške (tip IV c).

Okolica Cerkelj, Kamnika in Preddvora: Sv. Ambrož, Brezje, Možjanca, Šenturška gora, Sidraž, Štefanja gora.

A. Približno od prve svetovne vojne so nosili krplje v obliki deske (tip III). V Sidražu so jih nosili posamezniki še pred desetimi leti. Drugih tipov krpelj tu niso poznali in uporabljali.

B. Krpelj kmetje danes ne nosijo več, edino lovci in gozdarji, ki pa niso vedno domačini, nosijo vojaške (tip IV c).

Jezersko: Zgornje in Spodnje Jezersko.

A. Tu so nosili do pred tridesetimi leti oglate krplje (tip I a) in krplje na kambo (tip II).

B. Krplje na kambo (tip II) uporabljajo danes le še lovci.

Okolici Jesenic: Javorniški rovt, Sv. Križ, Zgornji Plavž.

A. Pred prvo svetovno vojno so splošno nosili oglate krplje (tip I a) in krplje z obodom (tip IV a).

B. Danes nosijo le še gozdarji krplje na kambo (tip II) in oglate krplje (tip II c, s štirimi prečnimi ležvami).

Krajnska gora: Srednji vrh nad Martuljkom, Podkoren.

A. Pred prvo svetovno vojno so nosili oglate krplje (tip I a, b).

B. Danes nosijo le še nekateri krplje na kambo (tip II).

Poljanska dolina: Četena ravan, Ledinica, Mrzli vrh.

A. Ljudsko izročilo omenja za 19. stoletje pletene krplje (tip V b) in oglate krplje (tip I a). V 20. stoletju pa so začeli splošno nositi lesene oglate krplje (tip I a, c) in krplje na kambo (tip II).

B. Danes nosijo gozdarji in kmetje v višjih predelih predvsem oglate krplje (tip I c).

Selška dolina: Češnjica, Podlonk, Zgornja in Spodnja Sorica.

A. Do leta 1914 so uporabljali oglate krplje (tip I a), nato pa krplje na kambo (tip II).

B. Sedaj uporabljajo le še gozdarji in kmetje kadar gredo v gozd po drva krplje na kambo (tip II) in deloma vojaške (tip IV c).

Tržič z okolico: Podljubelj, Lom, Potarje.

A. Do prve svetovne vojne so nosili oglate krplje (tip I a) in krplje z obodom (tip IV a).

B. Danes nosijo le še redki posamezniki krplje z obodom (tip IV b).

Kronologija krpelj

Po ljudskem izročilu, ki sega v najboljše primerih le za 150 let nazaj, je težko ugotoviti, kdaj so začeli na Gorenjskem nositi krplje. Če posplošimo že omenjeno Valvasorjevo poročilo o hoji s krpljami na Notranjskem tudi na Gorenjsko, bi torej nekako v 17. stoletju poznali krplje tudi v višjih predelih Gorenjske. Še starejše datacije pa so zaradi pomanjkanja tovrstnega arhivskega gradiva nemogoče.

Glede najstarejše oblike krpelj lahko ponovimo le to, kar je povedalo ljudsko izročilo.

Kot predhodnika krpelj ali bolje njihovega sodobnika, kadar ni bilo drugega pri roki, bi lahko omenili najprej preprost ovoj okoli čevlja iz dna ali oboda pletenega koša, ki so ga omenjali za prejšnje pa tudi sedanje stoletje tako v okolici Kamnika kot tudi v Bohinju. Ne moremo pa trditi, da je ta način zaščite pred vdiranjem v sneg kak pratip krpelj. Bil je pač najhitreje pri roki, če je čez noč zapadlo veliko snega, toda obnesel se ni, prehitro se je razmočil in raztrgal in človeka je le malo držalo na površini.

Glede na preprosto izdelavo, ki bi govorila o večji starosti, kaže pretresti poročilo z Mrzlega vrha v Poljanski dolini, ki omenja iz srobota pletene krplje (tip Vb). Primer je zelo zanimiv, toda podatek je zaradi osamljenosti prav malo vreden. Ali niso bile tako pletene krplje le spretni posnetek kakih vojaških krpelj? In drugič: preden si je nekdo napletel ali zvil krplje iz srobota, je imel že prav tako lahko narejene take iz lesa. Razlika je edino v tem, da so bile lesene sicer nekoliko težje, bile so pa bolj trpežne.

V Bohinju presenečajo podatki o krpljah s pletenim dnom (tip Va). Zaradi natančne rekonstrukcije in datacije po ljudskem izročilu bi take pletene krplje bile znane v Bohinju vsaj že konec 18. stoletja. Misel, da tudi polihistor Valvasor omenja s svojimi Schnee-Körblein⁹ take pletene krplje, je zelo vabljiva. Kakršne koli trditve in primerjave na osnovi tega pa bi bile zaradi pomanjkanja gradiva iz vse Slovenije še prezgodnje.

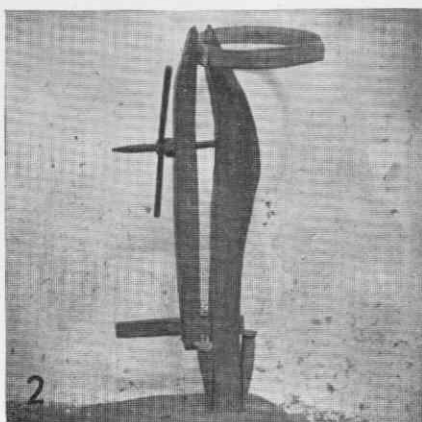
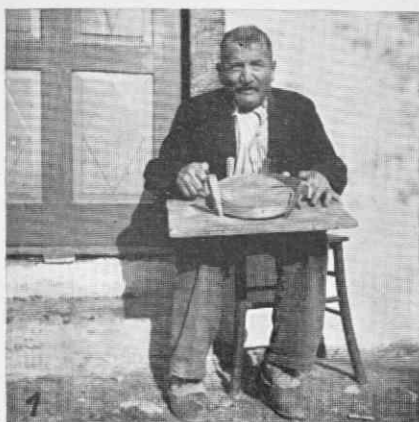
Krplje v obliki deske (tip III a, b), ki so jih nosili v okolici Cerkelj, Kamnika in Preddvora, so vsekakor zelo zanimiv pojav. Žal pa bi bilo tudi tu kakršno koli primerjanje s podobnimi švedskimi¹⁰ krpljami preveč drzno in poceni. Tudi tu velja, da bomo lahko izrekli dokončno sodbo o morebitnem posnemanju šele na osnovi celotnega zbranega gradiva. Razen če ne bi že a priori veljalo pustiti človeku njegovo prirojeno iznajdljivost in postaviti: tako obliko krpelj si je človek naredil kjer koli na svetu v predelih snega ob pogledu na obliko svojega stopala, ki se je, če je nanj privezal neko ploskev, nehalo vdirati v sneg.

Oglate krplje (tip a, b), ki so jih nosili ali jih deloma še nosijo po vseh višjih predelih Gorenjske, datirajo že v prvo polovico 19. stoletja, ko se konec 19. ali pa v začetku 20. stoletja začno umikati krpljam na kambo (tip II). Variante oglatih krpelj z ravnima stranskima letvicama (tip Ic) se pač pojavljajo že istočasno ali pa nekoliko kasneje in se ohranjajo ponekod do današnjih dni že zaradi možnosti svoje hitre izdelave. Pet deščic je lahko sestavil ali zbil skupaj vsakdo, ki je moral na pot v velikem snegu.

V začetku 20. stoletja pa so se pojavile krplje na kambo, ki so v Selški in Poljanski dolini ter v Bohinju skoraj popolnoma izpodrinile oglate krplje. Tako obliko krpelj je narekovala večja praktičnost

⁹ J. V. Valvasor, o. c., istotam.

¹⁰ Primerjaj fotografijo v delu Vere Košakove, o. c., str. 15

Sl. 1. Izdelovalec krpelj iz Loma nad Tržičem pritrjuje obod za krplje na dilco; 2. šraub za izdelovanje krpelj (Lom); 3. krplje kozarjev na planini Voje v Bohinju; 4.—6. hoja po snegu s krpljami (Češnjica v Selški dolini)

Foto: M. Jagodic in F. Sarf

hoje z njimi. Širše stranske letvice pri oglatih krpljah je tu zamenjal pokončni obod, ki se je zasadil ob vsakem koraku v sneg in preprečeval, da bi nosilcu krpelj drselo, kot se je to večkrat zgodilo ob nekoliko zamrzlem snegu pri oglatih krpljah.

Po prvi svetovni vojni so se pojavile krplje z obodom (tip IV b, c, varianta a pa že prej). V Slovenijo so jih zanesli vojaki, ki so jih uporabljali med prvo svetovno vojno. Po obliki teh tovarniško narejenih krpelj so začeli izdelovati krplje tudi domačini za svojo uporabo ali pa za prodajo. O razširjenosti tega tipa krpelj smo ugotovili naslednje: vojaške in po obliki vojaških izdelane krplje nosijo danes v splošnem gozdarji in lovci. Verjetno pa ta oblika ne bo nikdar prešla v splošno ljudsko rabo, ker so te vrste krplje vsekakor dražje, pa tudi manj trpežne ko lesene, doma narejene.

Izdelava krpelj

Krpelje so tisti predmet ljudske materialne kulture, ki je bil najpogostejše izdelan doma. Kdor jih je potreboval, jih je pač sam naredil. Njih preprosta oblika v resnici ni terjala kakšnih posebnih mojstrov.

Najboljši les za krplje, kot pravijo izdelovalci, je jesenov, javorov in bukov. Stranske letvice ali obod je najpogostejše iz jesenovega, javorovega ali bukovega lesa, prečne letve pa so navadno bukove pa tudi jesenove. Ponekod so krplje izdelovali iz smrekove korenine, ker je te vrste les menda najbolj odporen (Sorica v Selški dolini). Na splošno pa velja, da se uporablja jesenov les predvsem za krplje, ki jih krivijo, torej krplje z obodom (tip IV), ker se jesenov les najlaže kolje, teše in krivi. Krplje v obliki deske (tip III) izdelujejo iz smrekovega, lipovega in macesnovega lesa. Najvažnejše pri odbiranju lesa pa je, da je les lahak in da pri hoji ni čutiti teže. Zato ga je treba posekati pozimi ali, kot pravijo, *pravga cajta*, to je stare lune dan, ker takrat les ne bo imel vode. Od tako pripravljenega lesa nato otešejo kos lesa, ki je pač primeren za določeno obliko krpelj. Ko les še nekoliko izgledajo, izdobljejo v stranske letvice luknje za pričvrstitev prečnih letev. Orodje, ki ga uporablja izdelovalec krpelj, je tesarska sekira in dleto, kajti les za krplje mora biti vedno tesan.

Za izdelovanje krpelj na kambo in krpelj z obodom je bilo treba les še primerno omehčati. Les so mehčali na tri načine: 1. otesan kos lesa so prilonili na steno peči, da ga je omehčala sopara, 2. les so oparili v vroči vodi in 3. les so kuhali v vroči vodi. Ko je bil les tako omehčan in pripravljen za krivljenje, so ga začeli previdno kriviti. Za krivljenje krpelj na kambo niso uporabljali nobene posebne priprave. Les so kratko in malo ovijali okoli hišnega tramu in nategovali toliko časa, da je dobil ustrezno obliko, ali pa so ga krivili kar na oči, to je z rokami. Nato so na vsaki strani izdoblili 2 do 4 luknje, v katere so potem vtaknili prečne letve. Te so potem še pričvrstili s klini ali žebli ter izžgali ali izvrtali luknje za namestitve vezi.

Pripovedovalec iz Sorice nad Selško dolino je krplje na kambo izdeloval nekoliko drugače. Po njegovem mnenju je bil najboljši les za krplje oziroma za obod smrekova korenina. V ta namen je bilo treba odsekati smreki dve stranski korenini in jih nato obrezati na obrezilnem stolu *lukcu*. Tako obrezani les se dene v vročo vodo in začne kriviti. Pred krivljenjem ali pa potem izdolbe izdelovalec v obod luknje za pričvrstitev prečnih letev, katere na zunanji strani oboda zatakne z nagojevim cvekom.

Nekoliko drugače so krivili in izdelovali krplje z obodom (tip IV a in b), kakor je to povedal izdelovalec iz Loma nad Tržičem. Obtesani in pooblani les so dali v škaf, nato so ga skrbno prilagodili notranjemu obodu škafa, seveda zelo počasi, ker bi sicer počil. Nato so v škaf vlili vrelo vodo, da se je les omehčal. Omehčani les so ovili okoli lesene priprave, *dilce* imenovane, ki je bila narejena prav v ta namen. (Dilca je v obliki krpelj izrezana lesena ploskev, ki je pričvrščena na večjo leseno desko pravokotne oblike. V to ploskev je tik okrogle ploskve izvrtanih 16 lukenj.) Med ovijanjem so potikali na zunanjo stran lesene kline v luknje, ki so izvrtane v dilco. Tako je obod počasi dobival svojo obliko (slik. priloga VII/1). Konca oboda je izdelovalec pričvrstil skupaj z dvema žebljema, nato pa je pustil obod na dilci en dan ali eno noč, da se je osušil. Potem je pobral cveke iz lukenj in začel vrtati luknjice za vrvico oziroma odprtine za prečne letve. Če je namestil prečne letve, je izdolbel tri do štiri odprtine na vsaki strani, če pa vrvico, je enakomerno razporedil po vsem obodu 14 lukenj. Luknje je navadno izvrtal na vrtalnem stolu *šraublu* (slik. priloga VII/2). Tam, kjer prodre svedrova konica iz lesa, je luknja nekoliko manjša in polna drobnih trščic, ki bi vrvico prehitro prejedle. Zato je izdelovalec te *šage* z razbeljenim žebljem izžgal ali obrezal z ostrim nožem. Nato pa je začel vpletati vrv ali, kot pravijo, *udvát in naplétat štrák*. Vrv pretakne skozi vseh 14 luknjic, dokler ne dobi mrežo, kakor jo kaže slika 2/4 na str. 124. Končno pričvrsti zgoraj še usnje, da ima čevlji oporo, priveže obe zanki za prste in peto ter obe pomožni zanki, in krplje so tako narejene.

Vezi za pričvrščevanje krpelj na noge so bile po najstarejših poročilih iz trte, navadno iz bekove, to je vrbove, meduljevega lesa, fodo-vitnove trte in srobota (sl. 3/6 na str. 126). V začetku 20. stoletja pa so na splošno opustili te vezi in jih nadomestili z močnejšimi vrvmi ali usnje-nimi jermenji.

Uporaba krpelj

Na Gorenjskem se uporabljajo krplje edinole za hojo po snegu¹¹ (sl. VII/4). Iz odgovorov vprašanih povzemamo, kdaj so jih najpogosteje nosili, kdo jih je nosil in v kakšne namene.

Splošno velja, da so krplje navezali v velikem, visokem ali debelem snegu, kadar se udira, *not podera*. Vendar mora biti za uporabo krpelj

¹¹ To poudarjam zato, ker vemo iz literature, da so krplje nosili tudi za hojo po močvirnem terenu.

ta prau sneg — suh in nekoliko južen je najboljši, le nekateri trdijo, da je dober tudi zelo moker.

Najpogostejše so uporabljali krpelje lovci, logarji, gozdarji in koparji (tisti, ki koparijo, kuhajo oglje). Za vsakdanjo rabo so jih navezovali nekdanj, ponekod še danes, tudi kmetje, če je bilo potrebno, tako moški (sl. VII/5) kot tudi ženske (sl. VII/6).

Krpelje so uporabljali v najrazličnejše namene. Najbolj pogosto so s krpljami *póta deual in gazi*, tako v okolici doma kot tudi izven vasi, uporabljali pa so jih za daljše poti gozdarji in ljudje, ki so morali hoditi po neizhojenih gozdnih poteh. Vse odgovore v zvezi z uporabo krpelj smo razvrstili v tri skupine.

1. Uporaba krpelj v bližini doma. Krpelje so včasih navezali za pot naredit okoli doma ali do njive, da so nato po tej poti vozili gnoj s samotajnimi sanmi (Poljanska dolina). Pot so naredili navadno že prejšnji dan, nato pa so naslednji dan, ko je nekoliko zamrznila, vozili gnoj (Selška dolina). S krpljami so šli v šupo po steljo, če je bil velik sneg (okolica Kroke), ali pa so naredili pot od sosedu do sosedu (Kranjska gora), navadno že kar prejšnji dan (Bohinj). Zelo pogosto in najbolj splošno pa so navezali krpelje, kadar so kidali sneg v bližini doma (povsod).

2. Uporaba krpelj za opravila izven doma. Krpelje rabijo pozimi, če gredo po seno. Pred desetletji so tako delali skoraj vsi posestniki v vasi, ki so imeli seno v planini, danes ga imajo samo še nekateri, in tudi ti ne uporabljajo krpelj vedno (Tržič z okolico, Jesenice z okolico). Krpelje so navadno navezovali — nekateri še danes — ko so hodili v Jelovico po les in po drva (Selška dolina, okolica Kroke) ali po les v gozd (okolica Preddvora, redkeje v okolici Cerkelj in Kamnika). S krpljami so tudi šli po opravkih v Tržič, Železnike, Radvljičico, Žiri. V cerkev so hodili s hribovskih predelov prav tako s krpljami (Mrzli vrh).

3. Uporaba krpelj v kolektivne namene. Skupina ljudi iz vasi še danes pohodi sneg od Sorice do Podbrda, da poštar lahko hodi po pošto na Podbrdo pozimi (Sorica v Selški dolini). Učiteljci še zdaj, če je velik sneg, otroci s krpljami naredijo pot do šole (Bohinj). Po vrstnem redu so naredili možje iz vasi gaz za vso vas (Poljanska dolina), navadno pa so že v soboto prekrpljali pot za v nedeljo, ko so šli ljudje k maši (Mrzli vrh v Poljanski dolini).

Po uporabi so krpelje pustili pred hišo, če so delali gaz okoli doma, če pa so šli z njimi na daljšo pot, so jih privezali na nahrbtnik ali obesili čez rame. Če je bila daljna pot zamrznjena, so navezali dereze, *krapše*, *kramžarje* ipd. (Selška dolina). Kadar so šli po opravkih, so jih pustili v dolini pri znaneih (Poljanska dolina), na cesti pri kraju ali pa pred cerkvijo (Bohinj). Ko so se vračali, so navadno šli kar po stopinjah *stopnah* (na sl. VII/4 so stopinje prav dobro vidne), zlasti če so te zamrzile in ni bilo treba navezovati krpelj (Selška dolina).

Pred uporabo so krplje ponekod mazali s staro mastjo, da se jih ni prijemal sneg (Kropa z okolico) in da niso preveč drsele *pouzile* (Jesenicice z okolico).

Pri hoji s krpljami navadno ne uporabljajo pomožne palice. Tako vsaj v bližini doma niso nikdar rabili palice, na daljšo pot so hodili z dolgo leskovo palico (Selška dolina). Če pa so šli kidat sneg, so se opirali na lopato za kidanje snega, *šublo* imenovano, kozarji na planini Voje v Bohinju pa so se opirali na palico *triglavko* ali *šteklarko* (glej sl. VII/3).

Ljudska terminologija krpelj

V knjižnem jeziku se imenuje priprava za hojo po snegu *krplje*.¹² Izraz je večidel tudi splošno znan med ljudstvom, seveda nekoliko spremenjen po dialektoloških zakonih. Najobičajneje je beseda rabljena s spremenjenim poudarkom, ki se prenese iz prvega zloga na zadnjega. Tako pravijo v Bohinju, v okolici Jesenic, Kroke in Kranjske gore, dalje v Selški dolini in v okolici Tržiča krpljam *krplē*, *krpljē*, *krplē* in *krplā*. V okolici Cerkelj in Preddevora poznajo tudi izraz *kŕpe*. V Poljanski dolini zasledimo besedo *krāmple* in tudi *krpljē*. V okolici Kamnika imenujejo krplje *prétarje*¹³ in *šnéralfne*.¹⁴

Kot se v knjižnem jeziku najpogosteje in tudi pravilneje uporablja množina besede *krplja*, prav tako sta tudi v enakih, čeprav drugače naglašениh narečnih oblikah ednina in dvojina neznani. Toda tudi množinski skloni so nepopolni. Iz vsakdanje ljudske rabe poznamo le peti sklon množine v stavku *u krplah je pršu*, s katerim označujejo prihod nekoga s krpljami na nogah. Kolikor smo zapisali v zvezi s posebnimi vprašanji tudi ostale sklonе, so pa le spretna umetna tvorba sklonov skladno s pravili knjižnega jezika in kot taki nimajo prave vrednosti, ker pač niso znani v vsakdanji ljudski govorici.

Pri opisovanju krpelj smo označevali posamezne dele s stranskimi letvicami in prečnimi letvami. Na terenu smo zapisali najrazličnejša poimenovanja. Preden navedemo izraze, ki so značilni za posamezne kraje, lahko trdimo, da vsi ti izrazi nimajo prevelikega, ali bolje, prav nobenega pomena za dialektologijo ali za tolmačenje izvora krpelj ipd. po teh posebnih izrazih. Pri označevanju posameznih delov krpelj uporabljajo ljudje torej izraze, ki jih na splošno rabijo za podobno oblikovani les.

Stranske letvice imenujejo *rémal*, *-na*, in *rémalni* v Bohinju, *plánkca* in *stranica* pa v Selški in Poljanski dolini. Enega izmed teh izrazov ali pa vse poznajo tudi v drugih predelih.

¹² Primerjaj slovenski pravopis, Ljubljana 1950, str. 311. — Izvor besede pa bomo iskali v grški besedi *κηπίς*. Glej s tem v zvezi: A. Dokler, Grško-slovenski slovar, Ljubljana 1915, str. 449.

¹³ Iz nemščine: Brett n(-e/s, -er), deska.

¹⁴ Iz nemške besede za krplje: Schneereifen pl.

Ljudski nazivi za prečne letve so: *plohi, dilce, remalci, šprajci, špange, špangce, šince in police*.

Polkrožni obod imenujejo navadno in najbolj splošno *obod* in *rom*. Vezi za privezovanje krpelj pa splošno: *špága, -e* in *štrik*, če so iz usnja, pa *jerména*. Ponekod označujejo vez na prvi, srednji in zadnji prečni letvi s *kámbo, kampo* ali *kámbo* (Poljanska dolina in okolica Jesenic), pomožno srednjo zanko pa *rinček* (okolica Tržiča). Navadno pa za to nimajo nobenega imena. Odprtine, skozi katere so pretaknjene vezi, na splošno imenujejo *luknje*, lesene kline, s katerimi so prečne letve pričvrščene na stranske letvice, pa *cveke*.

Ljudje tudi z bolj ali manj posrečenimi izrazi natančno razlikujejo posamezne oblike krpelj. Stare lesene domače krpelje imenujejo *krplje na dilce* (to sta tipa I in II), vojaške in po vzorcu vojaških narejene krplje pa *krplje na špago, ta okrogle s štrikom* in *na jajc okrogle* (tip IV). Za oglati tip I poznajo večje število oznak, n. pr. *krplje na šter ogle* (Selška dolina), *na šter vogle* ali *vojtrce* (Bohinj) in *posnete na krvino* (okolica Jesenic). Krplje na kambo (tip II) imenujejo v Selški dolini *krplje na lojtrce, ta prégnjene krplje*, v okolici Kroke *ta okrogle krplje*, v okolici Jesenic pravijo, da *so kot lojtrce in ukripljene na peto*, v Bohinju pa jih imenujejo *krplje na obod* ali *krplje u podku*. Krplje z obodom (tip IV) označujejo v Bohinju *čez in čez zaokrožene*, v Poljanski dolini pa *ta krive*. Pletene krplje (tip V) imenujejo v Bohinju *krplje na snóbrat* ali *krplje na križ pletene*.

V vsakdanjem govoru ljudje vsekakor redko uporabljajo te izraze, ker se jim pač ne zdi potrebno določene ločiti eno obliko krpelj od druge.

Ljudje poznajo najrazličnejše izraze, s katerimi označujejo pričvrstitev krpelj na čevlje in hojo s krpljami po snegu.

Pričvrstitev krpelj na čevlje.¹⁵ Če je velik sneg, pravijo ljudje, da bo treba *krplje na čevlje prvezát* ali *na noge navezát*. Krplje so *navezal* gor najpogostejše moški, vendar pa tudi ženske. Starejši ljudje še danes *navézejo krplje* in pravijo, *bom krpljé* ali *krámple gor navézou*.

Za daljšo pot so navezali krplje praviloma na škornje ali visoke čevlje. Način zavezovanja z vrvco poimenujejo kot sledi: *skozi prednjo kampo se potakne štrák in zavozla, nato se napelje skozi rinček na srednji lati, potakne skozi zadnjo kampo, zaveže in naveže okrog noge*. Tako je zdaj zavezan *štrák čez prste, čez rožo in čez peto*.

Hoja po snegu. Včasih so ljudje, če je bil velik sneg, *hodili u krpláh* in *křpljah*, danes pa *hódjo s krámplam* samo še logarji in gozdarji. Če bi zdaj kdo *pršú u krpláh*, bi se nam čudno zdelo. Le še starejši ljudje gredo včasih *podkřpljen* (Poljanska dolina, Bohinj).

¹⁵ Odgovori so namenoma razvrščeni v stavkih, da se iz njih razbere različna raba oblik.

S krpljami gredo kar po celem ali po vrh snega (okolica Tržiča, Selška dolina). Če je *žleht sneg*, je hudo *ita s krplami*, ker se za *krple prijema sneg*, če je moker sneg, pa je *težka hoja*, ker se sneg nabere na površini krpelj (Poljanska dolina). V *trdmo sneg se noga lom*, tako *gre v enem kraj not v drugem pa ne*. V takem snegu se prav zelo *delajo stópne* (noga se pogrezuje v sneg), v suhem snegu je *hoja lahka* (Selška dolina). Težavnost hoje s krpljami so ljudje izrazili s še določnejšimi izrazi, ki vsi skušajo poudariti nerodno hojo s krpljami. Tako pravijo, je treba kar *širok hodit*, sicer se stopa na krplje (Tržič z okolico, Bohinj) ali v krpljah je treba bolj *širok prestopát* (Poljanska dolina) in *ita bolj skobár* (široko, Bohinj).

Ljudje so tudi skušali primerjati lažji ali težji način hoje z različnimi tipi krpelj. Razlika med lesenimi (tipa I, II) in vojaškimi (tip IV b in c) je v tem, da je v lesenih *bolj trdna stópna*. Temu splošnemu mnenju pa je oporekal pripovedovalec iz Loma, ki je menil, da je na lesenih krpljah noga preveč *spodlétooua*, ker se je les zmočil. Krplje, kjer so obod ali stranske letvice višje (tip Ib), so za hojo zelo pripravne, ker niso drsele. Rob stranskih letvic se je namreč zasadil v sneg, medtem ko so krplje s širšimi stranskimi letvicami polzele. Nepraktičnost krpelj na kambo in krpelj z obodom pa je v tem, da se zgornja ali spodnja okroglina lovi v grmovje.

Delanje gazi ali poti s krpljami poimenujejo: kadar zapade velik sneg, je treba pot *pokrípljat* ali *prekírljat* (Bohinj), *krpljájo* pa danes že zelo malo, čeprav je po *pokírljan* pot veliko lažje hoditi, edino za poštarja še *skrpljájo* pot (Selška dolina).

O opuščanju hoje s krpljami

Nošnja krpelj je prešla v večini obravnavanih predelov iz splošno ljudske uporabe v nošnjo posameznih poklicev v prvih desetletjih 20. stoletja, kot smo ugotovili na svojih terenskih raziskovanjih. Glavni vzroki, ki so vplivali na to, so trije: prometni, klimatski in tudi psihološki. V naslednjem si oglejmo vsakega izmed njih.

Prometni koeficient se je v predelih, ki ležijo v bližini večjih industrijskih predelov, zlasti v času po prvi svetovni vojni, znatno povečal, ko se je del kmečkega prebivalstva zaposlil v raznih tovarnah, podjetjih itd. Zdaj se je promet razvijal po poteh v najrazličnejših dnevni urah: četudi je padal sneg, so ljudje pot vedno sproti shodili. Po drugi strani pa se je prav zaradi povečane uporabe cest pokazalo za potrebno, da so začeli pluziti glavne ceste in važnejše stranske poti.

Dalje ne smemo prezreti dejstva, da so se v zadnjem času precej spremenile snežne razmere. Sneg zapade bolj pozno in v veliko manjši meri, kakor trdijo starejši ljudje in potrjujejo vremenska poročila.

Če posežemo še nekoliko na področje ljudske psihologije, ki jo v etnografiji še vse premalo upoštevamo, lahko ugotovimo naslednje:

hoja s krpljami, zlasti lesenimi, pomeni za mlajše ljudi nekaj staromodnega, in prav zaradi tega si jih mlajši bolj podzavedno ko namenoma ne navežejo, četudi bi bilo potrebno in praktično.

In končno, vedno večja uporaba smuči ne samo za šport, ampak tudi kot prometno sredstvo, je prav tako precej pripomogla k opušcanju hoje s krpljami.

Vsi ti vzroki so do danes ali pa bodo še v bodoče pripomogli, da bodo krplje navezali ob primernem snegu le še ljudje takih poklicev, ki morajo hoditi po zasneženih terenih, kjer uporaba smuči nikdar ne bo prišla v poštev, torej lovci, logarji in gozdarji. Pa še ti bodo raje navezali vojaške krplje, naše stare, doma narejene lesene krplje pa se nam bodo tako ohranile le še kot muzejski predmet.

Summary

THE SNOWSHOES IN GORENJSKA

In the article "The snowshoes in Gorenjska" the author treats the snowshoes, an old means of communication for walking in deep snow, which in Slovenia has been known towards the end of the 17th century at least.

Owing to the too extensive material the author is restricting herself in the article on a smaller geographical and ethnographical limited sphere, on the Gorenjska (the north part of Slovenia). It is the part where the snowshoes themselves conserved up to nowadays owing to the geological (mountainous earth) and climatical circumstances (in winter are falling rather great quantities of snow).

As to the origin of our snowshoes the author doesn't enter into any minute researching in the article, and that just because of the lack of the published material of whole Slovenia. For the same reasons comparisons with the other snowshoes of the world have been omitted.

In the Gorenjska we know five different types of snowshoes with smaller variants as follows: I angular (cornered) snowshoes, II horseshoe-shaped snowshoes, III snowshoes in the form of a plank (board), IV snowshoes with circumference and V plaited snowshoes. Compare designs and photos! (Type I with variants, Fig. 1/1—7, type II Fig. 1/8, 9 page, type III Fig. 2/1, type IV Fig. 2/3, 4, type V Fig. 2/5). The manufacturing way of the snowshoes with circumference and the walking in deep snow on snowshoes look at Figure VII, 1—6 page. Whereas the three types I II IV are partly in use nowadays, the other two, III and V are only still old people's recollections.

The peasants themselves always worked out the snowshoes and above all of beech, maple, and also of lime wood. The peasants usually softened wood by pouring boiled water over it, then by giving a convenient form to it so that it was cut (hewed) with an axe or (type II and IV) rounded round a beam of the house.

In our country the people, men as well as women, generally wore the snowshoes till the end of the 20th century at least. By means of them people made paths through the snow round their houses or they attached them to their feet, when they went down for a longer walking to the valley, church etc. Since then people began to drop the use of snow-shoes and to-day they are worn only by the people of those professions that are compelled to walk on yet untrodden snowy ways. These are hunters, foresters, and wood-cutters,

but also they themselves prefer the use of the soldier snoeshoes (in the first world war these snowshoes were brought to us by soldiers from Austria) to the home-made wooden ones.

The reasons of the omission of the snowshoes are three after the author's opinion: traffical, climatical, and psychological one. The traffical coefficient encreased after the first and especially after the second world war, when a part of the country people were employed in factories. So the traffic developed now on the ways at the most different hours of the day: although snows were falling down incessantly people trod their way out at any time. The climatical circumstances have been rather changed just in the last years. After the old people's records and after climatical reports the snow falls, especially in the last years rather later on and in smaller quantities, than previously. And the third, the psychological moment, which is in our Ethnography all too little considered, on the whole: the walking on the snowshoes, especially on the wooden ones, means for younger people something out-of-date, and the youth doesn't like to attach them on their feet more unconsciously as on purpose, although they would be urgent.

As the other snowshoes throughout the world should our Slovene ones remain only a museum object.